

УДК 159.922.7:316.454.4]:796.332.077.2
DOI <https://doi.org/10.26661/2786-7471/2025-4-4>

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗГУРТОВАНOSTІ ДИТЯЧОЇ ФУТБОЛЬНОЇ КОМАНДИ

Губа Н. О.

*кандидат психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри психології
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/000-0002-9582-4373
guba.natalya02@gmail.com*

Неманежина А. О.

*викладач кафедри психології
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0009-0006-0782-0628
nemanezhinanastya@gmail.com*

Кисько К. В.

*студентка спеціальності «Психологія»
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0009-0003-2464-0723
katerinakisko@gmail.com*

Ключові слова: згуртованість команди, дитячий футбол, соціометрія, тривожність, впевненість у собі, емоційний клімат.

Дослідження психологічних особливостей групової згуртованості, важливих у контексті емпіричного вивчення, ґрунтується на аналізі соціальних норм, емоційного клімату, послідовності й відданості спільним цілям, а також на індивідуально-особистісних ресурсах дітей – впевненості в собі, соціальній сміливості та здатності до конструктивної комунікації. Статтю присвячено аналізу результатів емпіричного дослідження згуртованості дитячих футбольних команд ($n = 60$; хлопці 2014 р. н.; три склади К1, К2, К3 по 20 осіб). Дослідження проведено на базі футбольної школи КП «СК «Металург Запоріжжя». Методичний комплекс включав соціометрію Дж. Морено, індекс групової згуртованості К. Сішора, шкалу явної тривожності для дітей (СМАС), опитувальник «Упевненість у собі» В. Ромека, методику «Незавершені речення» й стандартизоване спостереження.

Респондентам пропонувалося оцінити міжособистісні вибори та взаємовибори, суб'єктивну згуртованість, рівень тривожності й показники впевненості в собі. Отримані результати показали таке: соціометрична активність у командах подібна (≈ 3 вибори), однак кількість взаємовиборів різнилась (К2 – вища, К1 і К3 – нижча), що вказує на відмінності у взаємному прийнятті. Індекс згуртованості засвідчив переважання рівня вище за середній (48,33%), середній (31,67%) і мінімальну кількість низьких оцінок (3,33%). Більшість гравців продемонстрували нормальний рівень тривожності (61,67%), що відповідає емоційній стабільності й урівноваженості. Водночас 70% учасників мають недостатній рівень впевненості в собі, а соціальна сміливість знижена в 63,33%. Якісний аналіз незавершених речень і спостереження виявили високу цінність

взаємоповаги, командної гри, дисципліни, готовності до діалогічного розв'язання конфліктів і засудження егоїзму й порушень правил. Загалом результати дослідження підтверджують, що згуртованість дитячих футбольних команд формується на основі позитивного емоційного клімату й узгоджених соціальних норм. Для її посилення необхідна цілеспрямована психологічна підтримка, спрямована на розвиток упевненості в собі, комунікативних навичок і взаємодовіри між гравцями. Це не лише підвищить ефективність спортивної діяльності, а й сприятиме гармонійному соціальному розвитку дітей.

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF CHILDREN'S FOOTBALL TEAM COHESION

Guba N. O.

*Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor,
Head of the Department of Psychology
Zaporizhzhia National University
Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/000-0002-9582-4373
guba.natalya02@gmail.com*

Nemanezhyna A. O.

*Lecturer at the Department of Psychology
Zaporizhzhia National University
Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0009-0006-0782-0628
nemanezhinanastya@gmail.com*

Kysko K. V.

*Student of the Specialty "Psychology"
Zaporizhzhia National University
Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0009-0003-2464-0723
katerinakisko@gmail.com*

Key words: *team cohesion, children's football, sociometry, anxiety, self-confidence, emotional climate.*

The study of psychological features of group cohesion, which is important in the context of empirical investigation, is based on approaches focused on social norms, emotional climate, consistency and commitment to common goals, as well as on individual-personal resources of children such as self-confidence, social courage, and the ability to engage in constructive communication. The article focuses on the results analysis of the empirical study of cohesion in children's football teams ($n = 60$; boys born in 2014; three squads K1, K2, K3 with 20 players each). The research was conducted at the football school of the Municipal Enterprise "Sports Club Metallurg Zaporizhzhia". The methodological complex included J. Moreno's sociometry, K. Sishor's Group Cohesion Index, the Children's Manifest Anxiety Scale (CMAS), V. Romek's "Self-Confidence" questionnaire, the "Incomplete Sentences" technique, and standardized observation.

Respondents were asked to assess interpersonal choices and mutual selections, subjective cohesion, anxiety levels, and indicators of self-confidence. The results showed that sociometric activity of teams was similar (≈ 3 choices), but the number of mutual selections varied (higher in K2, lower in K1 and K3), indicating differences in mutual acceptance. The cohesion index demonstrated a predominance of above-average levels (48.33%), average levels (31.67%),

and a minimal number of low ratings (3.33%). Most players demonstrated normal level of anxiety (61.67%), indicating emotional stability and balance. At the same time, 70% of participants had insufficient self-confidence, and 63.33% showed reduced social courage. Qualitative analysis of incomplete sentences and observations revealed the high value placed on mutual respect, teamwork, discipline, readiness for dialogical conflict resolution, and the condemnation of selfishness and rule violations.

Overall, the findings confirm that cohesion in children's football teams is shaped by a positive emotional climate and shared social norms. Strengthening cohesion requires targeted psychological support aimed at developing self-confidence, communication skills, and mutual trust among players. This approach will not only enhance the effectiveness of sports activities but also contribute to the harmonious social development of children.

Постановка проблеми. Вивчення психологічних особливостей групової згуртованості в колективі зумовлено формуванням соціальних навичок його учасників і наявністю міжособистісних взаємин, що суттєво впливає на розвиток емоційної сфери, самосприйняття й моделі поведінки. Групова згуртованість є важливим чинником психологічного комфорту особистості, сприяє формуванню позитивного ставлення до соціуму, знижує рівень тривожності та сприяє самовираженню. Завдяки згуртованому середовищу підвищується ефективність групової взаємодії, що позитивно позначається на соціальному розвитку групи людей.

У дитячих і підліткових колективах вивчення динаміки згуртованості дає змогу вчасно виявити труднощі в комунікаціях, запобігти проявам відторгнення, булінгу та соціальної ізоляції. Психологічна підтримка згуртованості формує в дітей навички співробітництва, емпатії, прийняття інших, що є основою успішної адаптації в колективах у майбутньому. Розуміння процесів згуртованості є ключовим завданням для психолога в контексті формування здорового соціального середовища.

Соціальну згуртованість як об'єкт соціально-психологічного дослідження та психологічний феномен вивчали Р. Бергер-Смітт (R. Berger-Schmitt) [14], Дж. А. Боттоні (G. A. Bottoni) [15], О. Дейнеко [5], Н. Довгань [6], В. Духнович [7], З. Сіверс [11], Л. Фестінгер (L. Festinger,) [16]. Питання групової взаємодії в контексті згуртованості розглядали П. Горностай [3], О. Плетка [10], Л. Чорна [13].

Загалом питання згуртованості колективу, груп, команд і її впливу на їхню діяльність викликають значний науковий інтерес. Відомі праці Н. Бакало [1], С. Голубев [2], С. Стойка [12] та інших, які детально розкривають особливості процесів формування згуртованості різних колективів. Поряд із вивченням проблем згуртованості трудових колективів особливе місце посідають

групи людей різного віку, що об'єднанні спортивної діяльністю. О. Гринь [4], Т. Круцевич [8], І. Оксенюк [9] вивчають значущість згуртованості для ефективності спортивних команд.

Мета статті – виявлення психологічних особливостей згуртованості дитячої футбольної команди, визначення її рівня й чинників, що впливають на формування міжособистісних взаємин, емоційного клімату й ефективності групової взаємодії, а також обґрунтування напрямів психологічної підтримки для підвищення командної єдності.

Вибірка дослідження: діти, що входять до трьох складів футбольної команди: хлопці 2014 р. н., їх три склади (К1, К2 та К3 в дослідженні) по 20 хлопців. Вибіркова сукупність – 60 респондентів.

Дослідження проведено на базі футбольної школи Комунального підприємства «Спортивний клуб «Металург Запоріжжя».

Результати дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. До складу методичного комплексу ввійшли відібрані психодіагностичні методики: «Соціометричне дослідження групи» (Дж. Морено), «Визначення індексу групової згуртованості» (К. Сішора), «Шкала явної тривожності для дітей (The Children's Form of Manifest Anxiety Scale – CMAS)», «Упевненість у собі» (В. Ромека), «Незавершені речення».

Результати діагностування трьох дитячих футбольних команд за методикою Дж. Морено. Узагальнені середні показники виборів і взаємовиборів гравців трьох складів дитячої футбольної команди подано в таблиці 1.

Перший склад показав середній рівень виборів округлено до 3 і невисокий рівень взаємних виборів (округлено до 1), що свідчить про обмежену емоційну взаємність у групі. Другий склад мав вищу кількість виборів (3,2), а також помітно більшу кількість взаємовиборів – 2, що свідчить про кращий рівень згуртованості й взаємного прийняття. Третій склад виявив найвищу середню

Таблиця 1
Узагальнені середні показники виборів і
взаємовиборів гравців трьох складів дитячої
футбольної команди

Команда	Соціометричне дослідження групи	
	усього виборів	усього взаємовиборів
Команда 1	2,95 $\approx$ 3	1,05 $\approx$ 1
Команда 2	3,2 $\approx$ 3	1,7 $\approx$ 2
Команда 3	3,3 $\approx$ 3	1,25 $\approx$ 1

кількість виборів – 3,3, однак взаємовиборів було лише 1,25, що вказує на переважання односторонніх симпатій.

У підсумку всі три склади мають схожий рівень соціометричної активності, але різняться ступенем емоційних симпатій. Найвищий рівень згуртованості спостерігається в другого складу команди. Показники першого та третього складів указують на потребу в активізації взаємної взаємодії між гравцями. Отримані дані можуть бути використані для цілеспрямованої психологічної роботи з кожною групою.

Отже, для підвищення згуртованості всіх складів команди доцільно проводити психологічну роботу, що спрямована на розвиток взаємодовіри, підтримки й ефективної комунікації між усіма гравцями футбольної команди.

Результати діагностування трьох складів гравців дитячої футбольної команди щодо визначення згуртованості за середніми показниками отримано, бали згуртованості в командах такі: K1 – 10,97, K2 – 10,43 та K3 – 10,08. Спостерігаємо, що перший склад має найвищий показник згуртованості (рис. 1).

На нашу думку, це пов'язано з тим, що перший склад має стабільний склад учасників і триваліший досвід спільних тренувань та участі в змаганнях. Командна взаємодія в них уже сформована, що сприяє кращій емоційній підтримці,

розумінню ролей і взаємодовірі. Крім того, вища згуртованість може бути результатом ефективної роботи тренера, який налагодив позитивний мікроклімат і сприяв формуванню єдності групи. У підсумку встановлено за середніми показниками середній рівень згуртованості.

Установлено, що по 5 (8,33%) респондентів мають високий і нижчий за середній рівні згуртованості. Найбільша кількість гравців 29 (48,33%) мають рівень вищий за середній, 19 (31,67%) хлопців відзначили середній рівень згуртованості команди, тоді лише 2 (3,33%) респондентів її вважають низькою. Згуртованість вища за середню в дитячій футбольній команді означає, що більшість гравців відчувають сильне почуття єдності, підтримки й командного духу. Такі діти охоче взаємодіють, довіряють одне одному та спільно досягають цілей. Це позитивно впливає на ефективність командної роботи. Також це свідчить про сформовані позитивні міжособистісні взаємини, групову взаємодію та добре налагоджену комунікацію між учасниками команди. Отже, у гравців переважає вищий за середній рівень згуртованості.

Результати діагностування тривожності гравців дитячої футбольної команди. За даними таблиць Б1-Б3 додатка Б, визначено середні значення тривожності в трьох складах дитячої команди: K1 має 4,4 бала, K2 – 5,3 бала та K3 – 4,15 бала. Ці середні показники відповідають нормальному рівню тривожності. Нормальний рівень тривожності в межах 4–5,3 бала за методикою CMAS для дітей 11–12 років свідчить про емоційну врівноваженість і здатність адекватно реагувати на звичайні життєві й спортивні труднощі. Такий рівень тривожності допомагає гравцям дитині бути уважними, обережними й відповідальними. Загалом це показник не потребує психологічної корекції, але вимагає періодичного спостереження в умовах спортивного навантаження. За даними таблиць Б1-Б.3 ми підраховали кількість респондентів за рівнями тривожності (рис. 2).

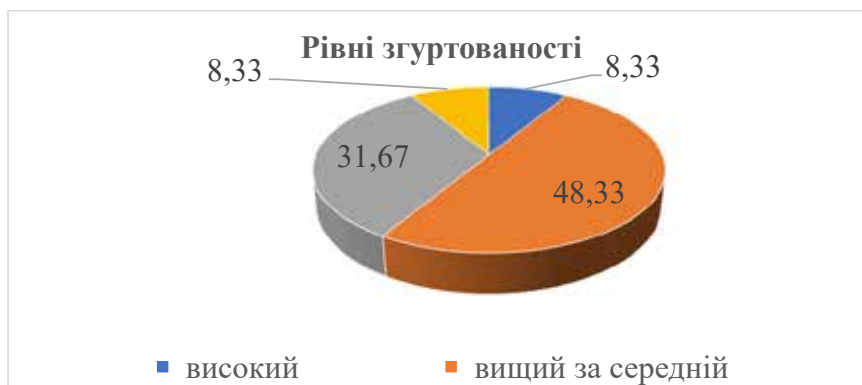

Рис. 1. Рівні згуртованості гравців дитячої футбольної команди (у %)

Рис. 2. Рівні тривожності гравців дитячої футбольної команди (у %)

У результаті діагностування рівнів тривожності в гравців дитячої футбольної команди проаналізовано розподіл респондентів за п'ятьма рівнями. Найбільша частка учасників – 37 осіб (61,67%) продемонстрували нормальний рівень тривожності, що свідчить про їхню емоційну стабільність. Низький рівень виявлено в 11 респондентів (18,33%), що може свідчити як про адаптованість, так і про ймовірні захисні механізми. Також 11 осіб (18,33%) мали підвищений рівень тривожності, що може бути реакцією на стресові ситуації або ситуацію змагання. Високий рівень виявлено лише в одного учасника (1,67%), а дуже високий рівень серед гравців не зафіксовано.

Отже, більшість респондентів має нормальний рівень тривожності.

Результати діагностування гравців дитячої футбольної команди за методикою В. Ромека «Упевненість у собі». Середні значення впевненості в собі гравців кожного складу дитячої футбольної команди (таблиці Б1-Б.3 додатка Б) становили 3,2; 3,9 і 6,16 стений відповідно, що свідчить про недостатній і достатній рівні. У першому складі впевненість у середньому нижча, ніж у другому й третьому складах гравців.

Середні значення впевненості в собі вказують на те, що всі три складу гравців демонструють впевненість, проте її вираженість різнилась. У гравців першого складу впевненість у собі є нижчою (3,2 стени), що може свідчити про недостатній вік або меншу психологічну зрілість. Недостатній рівень впевненості в собі свідчить про те, що гравець має труднощі з оцінюванням власних можливостей і часто сумнівається в правильності своїх дій. Такі діти можуть відчувати страх перед помилками, соціальне напруження й невпевненість у спілкуванні з однолітками або дорослими. Це може впливати як на їхню участь у командній діяльності, так і на загальний психологічний комфорт у середовищі однолітків.

Натомість у другому (3,9) та особливо в третьому складі (6,16) спостерігається вища впев-

неність, що, імовірно, пов'язано з кращою соціалізацією та сформованішими комунікативними навичками.

Результати діагностування свідчать про наявність певних труднощів у розвитку впевненості й соціальної активності в частини гравців дитячої футбольної команди. Зокрема, за шкалою «Упевненість у собі» 70% гравців (42 особи) мають недостатній рівень, що вказує на схильність до невпевненості й низької самооцінки. Лише 26,67% (16 осіб) досягли достатнього рівня впевненості, а ще 2 респонденти (3,33%) мають надмірно високий рівень. За шкалою «Соціальна сміливість» також переважає недостатній рівень: визначено в 63,33% опитаних (38 осіб), що свідчить про стриманість або тривожність у взаємодії з іншими членами команди. Достатній рівень мають 28,34% (17 осіб), а 5 гравців (8,33%) демонструють занадто високий рівень соціальної сміливості. Щодо ініціативи в контактах, то показники виявилися більш збалансованими: по 27 осіб (45%) мають як недостатній, так і достатній рівні. При цьому 10% (6 осіб) характеризуються надмірною ініціативністю.

Упевнені в собі гравці демонструють здатність приймати обґрунтовані рішення в складних тренувальних чи змагальних ситуаціях, відповідально ставитися до власної поведінки та її наслідків. Вони емоційно позитивно налаштовані під час вибору дій, проявляють ініціативу й відкритість у взаємодії з членами команди, не бояться висловлювати власну думку та пропонувати шляхи розв'язання проблем. Такі гравці зацікавлені в ефективності комунікації й орієнтовані на досягнення спільного результату. Проте для невпевнених гравців характерні сором'язливість, уникнення активної участі в спортивній діяльності й недостатня впевненість у власних силах. Загалом результати вказують на потребу в психологічній підтримці для розвитку впевненості та соціальної активності.

Наведемо зміст узагальнених типових відповідей членів дитячої футбольної команди на незавершені речення (таблиця 2).

Ключові психологічні чинники, що впливають на згуртованість дитячої футбольної команди. Хлопці-гравці акцентують увагу на позитивному емоційному кліматі, взаємопідтримці та почутті єдності, що свідчить про високу значущість міжособистісних взаємин. У відповідях відзначається цінність командної гри, взаємоповаги та слухняності, що вказує на сформовані соціальні норми всередині колективу. Водночас установлено засудження егоїзму, запізень і небажання взаємодіяти, що свідчить про наявність спільного морального простору підтримання спортивної дисципліни. Запропоновані гасла виявляють орієнтацію дітей на спільні зусилля, мотивацію до перемоги та готовність долати труднощі разом. Важливо, що при виникненні конфліктів учасники команди обирають діалог і прагнуть до порозуміння, що є показником емоційної готовності й довіри. Незадоволення тренуваннями пов'язано переважно з порушенням правил іншими або надмірними фізичними навантаженнями, а не з негативним ставленням до самої тренувальної діяльності.

Загалом зміст незавершених речень демонструє, що згуртованість дитячої футбольної команди формується на основі емоційної підтримки, дотримання спільних цінностей і конструктивного вирішення конфліктів.

В емпіричному дослідженні ми застосували також спостереження за діями гравців трьох складів футбольної команди. Досвід власного спостереження за поведінкою й діями юних спортсменів свідчить про те, що в них є недостатній рівень емоційного контролю, різниця в стилях спілкування учасників команди. Це нерідко стає джерелом напруженості, взаємного непорозуміння та міжособистісних конфліктів. У свою чергу, це ускладнює для гравців продуктивну взаємодію в процесі спільної ігрової діяльності, знижує

ефективність командної роботи та заважає досягненню спортивних цілей.

Психологічна несумісність членів команди може також посилювати відчуття ізоляції окремих гравців, що впливає на їхній емоційний стан і мотивацію до участі в командному житті. Тому своєчасна діагностика міжособистісних бар'єрів і розвиток навичок ефективної комунікації є важливими завданнями психолога в роботі з членами дитячої футбольної команди.

Висновки і перспективи подальших розробок у напрямку дослідження. Дослідження згуртованості дитячої футбольної команди дало змогу виявити низку психологічних особливостей, важливих у контексті розвитку міжособистісних взаємин, емоційного клімату й ефективності спільної діяльності. Установлено, що загалом більшість гравців характеризуються рівнем згуртованості вище за середній, що свідчить про сформованість позитивних соціальних зв'язків, взаємопідтримки та командного духу. Учасники команди відзначають цінність взаємоповаги, командної гри, дисципліни й готовності допомагати одне одному, що підтверджує наявність у колективі спільних соціальних норм і морального простору.

Результати діагностування продемонстрували, що в гравців переважає нормальний рівень тривожності, який забезпечує емоційну стабільність і дає змогу адекватно реагувати на спортивні та життєві труднощі. Водночас в окремих учасників спостерігається підвищена тривожність, що може бути пов'язано зі змагальною діяльністю та потребує психологічного супроводу. Особливу увагу привертає показник упевненості в собі: більшість гравців виявили її недостатній рівень, що вказує на потребу розвитку самооцінки, ініціативності й соціальної сміливості.

Аналіз незавершених речень підтвердив значущість емоційної підтримки та взаємодовіри, а також орієнтацію на конструктивне вирішення конфліктів у колективі. Спостереження за пове-

Таблиця 2

Узагальнення відповідей респондентів щодо речень

Речення	Зміст
У моїй команді мені найбільш подобається	дружня атмосфера, підтримка один одного, веселі тренування, коли всі разом радіють перемозі
У нашій команді більше за все цінується	взаємоповага, командна гра, наполегливість, слухняність тренеру, бажання перемагати
У нашій команді більше за все засуджується	егоїзм, зухвалість, запізнення на тренування, небажання грати в команді, лінь
Яке б гасло я запропонував би для життя своєї команди	Разом – ми сила!, Грай серцем!, Один за всіх і всі за одного!, Ніколи не здавайся!, Ліга майбутніх Зірок!, Козаки йдуть!
Коли в нашій команді виникає конфлікт, то	ми говоримо про це, намагаємося вирішити з тренером, просимо вибачення, миримось
На тренуваннях мені не подобається	коли хтось порушує дисципліну, коли бувають занадто складні вправи, коли не дають грати в улюбленій позиції

дінкою гравців виявило відмінності в стилях комунікації та недостатній рівень емоційного контролю, що може ставати джерелом напруженості й міжособистісних бар'єрів.

Таким чином, згуртованість дитячої футбольної команди формується на основі позитивного мікро-

клімату, командних цінностей і взаємопідтримки, однак вимагає цілеспрямованої психологічної роботи, спрямованої на розвиток упевненості в собі, комунікативних навичок і взаємодовіри між учасниками, що в перспективі підвищить ефективність спортивної діяльності й соціальний розвиток дітей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бакало Н. В. Психологічні аспекти управління згуртованості трудового колективу підприємств туристичної індустрії. *Бізнес-процеси у туризмі* : кол. моногр. Poznan : Wydawnictwo Naukowe, 2019. Р. 95–102.
2. Голубєв С. В. Соціально-психологічні складові згуртованості трудового колективу. URL: <https://surl.li/pboywd>.
3. Горностай П. П. Групова взаємодія як динаміка свідомого і несвідомого групи. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2018. Вип. 42(45). С. 72–85. DOI: [https://doi.org/10.33120/ssj.vi42\(45\).193](https://doi.org/10.33120/ssj.vi42(45).193).
4. Гринь О. Р. Психологічне забезпечення та супровід підготовки кваліфікованих спортсменів : навчальний посібник. Київ : НУФВСУ, Олімпійська література, 2015. 276 с.
5. Дейнеко О. Моделі конструювання соціальної згуртованості: теоретичні рефлексії та емпіричні кейси. *Соціологічні студії*. 2021. № 1(18). С. 33–40. DOI: <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2021-01-33-40>.
6. Довгань Н. О. Пошуки вимірів згуртованості: академічний дискурс. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Психологія»*. 2024. Т. 35 (74). С. 97–103. DOI : <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2024.1/17>.
7. Духневич В. Соціальна згуртованість як об'єкт психологічного дослідження. *Проблеми політичної психології*. 2024. № 16(30). С. 9–23. DOI: <https://doi.org/10.33120/popp-Vol16-Year2024-161>.
8. Круцевич Т. Ю. Теорія і методика фізичного виховання: підручник. Київ : Олімпійська література; 2017. Т. 2 : Методика фізичного виховання різних груп населення. 368 с.
9. Оксенюк І. Значення факторів психологічної сумісності у взаємовідносинах між тренером та гравцями футбольної команди. *Нова педагогічна думка*. 2017. № 3(91). С. 71–73.
10. Плетка О. Психосоціальна підтримка дітей, що пережили страхіття війни : методичний посібник. Київ : Центр реадптації ветеранів «ЯРМІЗ», 2022. 54 с.
11. Сіверс З. Аналіз теоретичних досліджень соціальної згуртованості в зарубіжних наукових джерела. *Проблеми політичної психології*. 2023. Т. 14 (28). С. 36–61. DOI: <https://doi.org/10.33120/popp-Vol14-Year2023-139>.
12. Стойка С. О. Проблеми та перспективи розвитку туристичної галузі України в умовах економічної нестабільності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 21. С. 86–90.
13. Чорна Л. Г. Когнітивні та емоційні складники процесу регуляції рольової взаємодії. *Психологічні науки: проблеми і здобутки*. 2017. № 10. С. 232–248.
14. Berger-Schmitt R. Considering social cohesion in quality of life assessments: Concept and measurement. *Social Indicators Research*. 2002. № 58. 403–428. DOI: https://doi.org/10.1007/0-306-47513-8_18.
15. Bottoni, G. A. (2018) Multilevel Measurement Model of Social Cohesion. *Social Indicators Research*. 2018. № 136 (3). Р. 835–857. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11205-016-1470-7>.
16. Festinger L., Schachter S., Back K. (1950) Social Pressures in Informal Groups. New York : Harper and Brothers, 1950. 197 p. URL: <https://psycnet.apa.org/record/1951-02994-000>.

REFERENCES

1. Bakalo, N. V. (2019). Psykholohichni aspekty upravlinnia zhurtovanosti trudovoho kolektyvu pidpriemstv turystychnoi indusrii [Psychological aspects of managing cohesion of the workforce in the tourism industry]. In *Biznes-protsesy u turyzmi: kol. monohr.* (pp. 95–102). Poznan: Wydawnictwo Naukowe [in Ukrainian].
2. Holubiev, S. V. (n.d.). Sotsialno-psykholohichni skladovi zhurtovanosti trudovoho kolektyvu [Socio-psychological components of team cohesion]. Retrieved from <https://surl.li/pboywd> [in Ukrainian].
3. Hornostai, P. P. (2018). Hrupova vzaemodiia yak dynamika svidomoho i nesvidomoho hrupy [Group interaction as the dynamics of the conscious and unconscious of the group]. *Naukovi studii iz sotsialnoi ta politychnoi psykholohii*, 42(45), 72–85. [https://doi.org/10.33120/ssj.vi42\(45\).193](https://doi.org/10.33120/ssj.vi42(45).193) [in Ukrainian].

4. Hryn, O. R. (2015). *Psykholohichne zabezpechennia ta suprovid pidhotovky kvalifikovanykh sportsmeniv: navchalnyi posibnyk* [Psychological support and guidance for training qualified athletes: A study guide]. Kyiv: NUFVSU, Olimpiiska literatura [in Ukrainian].
5. Deineko, O. (2021). Modeli konstruiuvannia sotsialnoi zhurtovanosti: teoretychni refleksii ta empirychni keisy [Models of constructing social cohesion: theoretical reflections and empirical cases]. *Sotsiolohichni studii*, 1(18), 33–40. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2021-01-33-40> [in Ukrainian].
6. Dovhan, N. O. (2024). Poshuky vymiriv zhurtovanosti: akademichnyi dyskurs [Searching for dimensions of cohesion: academic discourse]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Psykholohiia*, 35(74), 97–103. <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2024.1/17> [in Ukrainian].
7. Dukhnevych, V. (2024). Sotsialna zhurtovanist yak ob'ekt psykholohichnoho doslidzhennia [Social cohesion as an object of psychological research]. *Problemy politychnoi psykholohii*, 16(30), 9–23. <https://doi.org/10.33120/popp-Vol16-Year2024-161> [in Ukrainian].
8. Krutsevych, T. Yu. (2017). *Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia: pidruchnyk. T. 2. Metodyka fizychnoho vykhovannia riznykh hrup naseleennia* [Theory and methodology of physical education: Textbook. Vol. 2. Methodology of physical education for different population groups]. Kyiv: Olimpiiska literatura. [in Ukrainian].
9. Okseniuk, I. (2017). Znachennia faktoriv psykholohichnoi sumisnosti u vzaiemovidnosynakh mizh trenerom ta hravtsiamy futbolnoi komandy [The importance of psychological compatibility factors in the relationship between the coach and the players of a football team]. *Nova pedahohichna dumka*, 3(91), 71–73. [in Ukrainian].
10. Pletka, O. (2022). Psykhosotsialna pidtrymka ditei, shcho perezhly strakhettia viiny: metodychnyi posibnyk [Psychosocial support for children who survived the horrors of war: A methodological guide]. Kyiv: Tsentr readaptatsii veteraniv «YARMIZ» [in Ukrainian].
11. Sivers, Z. (2023). Analiz teoretychnykh doslidzen sotsialnoi zhurtovanosti v zarubizhnykh naukovykh dzherelakh [Analysis of theoretical research on social cohesion in foreign scientific sources]. *Problemy politychnoi psykholohii*, 14(28), 36–61. <https://doi.org/10.33120/popp-Vol14-Year2023-139> [in Ukrainian].
12. Stoika, S. O. (2015). Problemy ta perspektyvy rozvytku turystychnoi haluzi Ukrainy v umovakh ekonomichnoi nestabilnosti [Problems and prospects of tourism industry development in Ukraine under conditions of economic instability]. *Investytzii: praktyka ta dosvid*, 21, 86–90 [in Ukrainian].
13. Chorna, L. H. (2017). Kohnityvni ta emotsiini skladnyky protsesu rehuliatsii rolovoi vzaiemodii [Cognitive and emotional components of the role interaction regulation process]. *Psykholohichni nauky: problemy i zdobutky*, 10, 232–248 [in Ukrainian].
14. Berger-Schmitt, R. (2002). Considering social cohesion in quality of life assessments: Concept and measurement. *Social Indicators Research*, 58, 403–428. https://doi.org/10.1007/0-306-47513-8_18.
15. Bottoni, G. A. (2018). Multilevel Measurement Model of Social Cohesion. *Social Indicators Research*, 136(3), 835–857. <https://doi.org/10.1007/s11205-016-1470-7>.
16. Festinger, L., Schachter, S., & Back, K. (1950). *Social Pressures in Informal Groups*. New York: Harper and Brothers. Retrieved from: <https://psycnet.apa.org/record/1951-02994-000>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 29.09.2025
 Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 24.10.2025
 Дата публікації: 28.11.2025